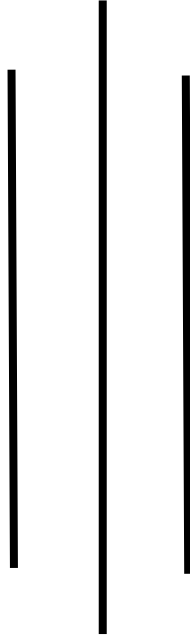

गभर्नर श्री महा प्रसाद अधिकारीले
२०८० साउन ७ गते
सार्वजनिक गर्नुभएको

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाण्डौ

विषय सूची

पृष्ठभूमि	१
आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिको समीक्षा	२
आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्यहरुको स्थिति	२
मौद्रिक व्यवस्थापन तथा ब्याजदरको स्थिति	२
क्षेत्रगत कर्जा, विपन्न वर्ग र सहूलियतपूर्ण कर्जाको स्थिति	३
मौद्रिक नीति २०७९/८० को प्रमुख नीतिगत व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन स्थिति	३
समष्टिगत आर्थिक स्थिति र परिदृश्य	५
अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक स्थिति एवम् परिदृश्य	५
राष्ट्रिय आर्थिक स्थिति एवम् परिदृश्य	६
वास्तविक क्षेत्र	६
मुद्रास्फीति	७
बाह्य क्षेत्र	८
सरकारी वित्त	९
मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्र	९
आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीतिको स्वरूप	१०
मौद्रिक नीतिको कार्यदिशाको वस्तुस्थिति	१०
मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा	१२
मौद्रिक नीतिको संरचना र लक्ष्य	१२
मौद्रिक उपायहरु	१३
आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वित्तीय क्षेत्र र विदेशी विनिमयसम्बन्धी नीति	१३
नियमन तथा सुपरिवेक्षण	१४
लघुवित्त	१६
भुक्तानी प्रणाली	१६
विदेशी विनिमय व्यवस्थापन	१७
अनुसूची १ मौद्रिक प्रक्षेपण	
अनुसूची २ आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिको लक्ष्य र प्रगति	
तालिका सूची	

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीति

पृष्ठभूमि

१. नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले निर्दिष्ट गरेबमोजिम मूल्य र शोधनान्तर स्थिरता कायम गर्ने मुख्य उद्देश्यका साथ मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ। साथै, वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गर्न, वित्तीय स्थायित्व कायम गर्न एवम् सुरक्षित, स्वस्थ र सक्षम भुक्तानी प्रणालीको विकास गर्न वित्तीय क्षेत्र, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन र भुक्तानी प्रणालीसम्बन्धी नीतिहरू पनि मौद्रिक नीतिमा समावेश गरिएको छ।
२. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को एघार महिनाको आर्थिक तथा वित्तीय स्थितिसम्बन्धी तथ्याङ्क सार्वजनिक भैसकेको छ। बाह्य क्षेत्र तथा मूल्य स्थितिमा सुधार आएको छ भने सरकारी वित्त स्थिति दबावमा परेको अवस्था छ। निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाह हुने कर्जाको वृद्धि सुस्त रहेको छ। आर्थिक गतिविधिमा केही शिथिलता आएकोले बैकिङ्ग प्रणालीको निष्क्रिय कर्जा अनुपात केही बढेको छ।
३. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को संघीय बजेट २०८० जेठ १५ गते सार्वजनिक भैसकेको छ। बजेटले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ६ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने र मुद्रास्फीति ६.५ प्रतिशतभित्र रहने अनुमान गरेको छ। उपर्युक्त लक्ष्य हासिल गर्न बजेटमा आर्थिक सुधारका कार्ययोजनाहरू प्रस्ताव गरिएका छन्। प्रदेश सरकार र अधिकांश स्थानीय तहहरूले पनि आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट सार्वजनिक गरिसकेका छन्। संघीय सरकारबाट प्रस्तावित सुधार कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन र संघीय तथा प्रदेश सरकारले बजेटमा विनियोजन गरेबमोजिम हुने पुँजीगत खर्चले आर्थिक गतिविधि चलायमान हुने अपेक्षा रहेको छ।
४. अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषले विश्वको आर्थिक वृद्धिदर सन् २०२३ मा कमजोर रहने र सन् २०२४ मा केही सुधार आउने प्रक्षेपण गरेको छ। सन् २०२३ मा विश्वको मूल्य स्थितिमा सुधार आएतापनि अझै उच्च रहने कोषको प्रक्षेपण रहेको छ। मूल्य वृद्धिदर कम हुँदै गएतापनि लक्ष्यभन्दा अझै उच्च रहेकाले विकसित र उदीयमान मुलुकहरूले मौद्रिक नीतिको कसिलो कार्यदिशालाई निरन्तरता दिएका छन्।
५. अन्तर्राष्ट्रिय एवम् राष्ट्रिय आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति र परिदृश्य, विकसित र छिमेकी मुलुकहरूले अवलम्बन गरेको नीतिगत कार्यदिशा, आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिको समीक्षा, नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटमार्फत लिएका उद्देश्य र प्राथमिकता, सरोकारवाला निकाय, विद्वत वर्ग र नागरिकबाट प्राप्त सुझावसमेतका आधारमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीतिका साथै नियामकीय, भुक्तानी प्रणाली र विदेशी विनिमय व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित नीतिहरू तय गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिको समीक्षा

आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्यहरूको स्थिति

६. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा मुद्रास्फीति ७ प्रतिशतभित्र कायम राख्ने गरी मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा तय गरिएकोमा २०८० जेठसम्मको औसत मुद्रास्फीति ७.७७ प्रतिशत रहेको छ । २०८० जेठ महिनामा वार्षिक बिन्दुगत मुद्रास्फीति ६.८३ प्रतिशत रहेको छ ।
७. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा न्यूनतम ७ महिनासम्मको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न सक्ने गरी विदेशी विनिमय सञ्चिति कायम राख्ने लक्ष्य रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० को एघार महिनासम्म करिब ९.६ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त विदेशी विनिमय सञ्चिति रहेको छ ।
८. मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा रहेको भारत औसत अन्तरबैंक ब्याजदरलाई ५.५ देखि ८.५ प्रतिशतभित्र राख्ने लक्ष्य राखिएकोमा वार्षिक औसत अन्तरबैंक ब्याजदर ७.१३ प्रतिशत कायम भएको छ ।

मौद्रिक व्यवस्थापन तथा ब्याजदरको स्थिति

९. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा खुला बजार कारोबारअन्तर्गत पटक पटक रिपो बोलकबोल गरी रु.४१४ अर्ब ४७ करोड र सोभै खरिद बोलकबोल गरी रु.८९ अर्ब ७० करोड तरलता प्रवाह गरिएको छ भने रिभर्स रिपो र निक्षेप संकलन बोलकबोल गरी कुल रु.१०८ अर्ब २० करोड तरलता प्रशोचन भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा पटक पटक खुला बजार कारोबार गरी रु.३९५ अर्ब ९७ करोड खुद तरलता प्रवाह गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा खुला बजार कारोबारका उपकरणमार्फत रु.४७२ अर्ब ३० करोड खुद तरलता प्रवाह गरिएको थियो ।
१०. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले स्थायी तरलता सुविधामार्फत पटक पटक गरी रु.२७२७ अर्ब ११ करोड र ओभरनाइट तरलता सुविधामार्फत रु.२२८६ अर्ब ९० करोड तरलता उपयोग गरेका छन् । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले स्थायी तरलता सुविधामार्फत पटक पटक गरी कुल रु.९१७० अर्ब १० करोड तरलता उपयोग गरेका थिए ।
११. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा विदेशी विनिमय बजारमा भएको अमेरिकी डलरको खुद खरिदमार्फत रु.७१२ अर्ब ५० करोड तरलता प्रवाह भएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो खरिदमार्फत रु.३५५ अर्ब ५६ करोड तरलता प्रवाह भएको थियो । विप्रेषण आप्रवाहमा भएको उल्लेख्य सुधार र आयात व्यापारमा आएको कमीका कारण अमेरिकी डलरको खुद खरिद बढ्न गएको हो ।
१२. बाह्य क्षेत्रमा सुधार आएसँगै पछिल्ला महिनाहरूमा अल्पकालीन ब्याजदरहरू घटेका छन् । वाणिज्य बैंकहरूबीचको अन्तरबैंक कारोबारको भारत औसत ब्याजदर लगातार घट्दै गएर २०८० असारमा २.९८ प्रतिशतमा झरेको छ । २०७९ असारमा यस्तो ब्याजदर ६.९९ प्रतिशत रहेकोमा २०७९ असोजमा सबैभन्दा उच्च ८.५ प्रतिशत बिन्दुमा पुगेको थियो । त्यसैगरी, ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारत औसत ब्याजदर २०८० असारमा ६.१४ प्रतिशतमा झरेको छ । उक्त ब्याजदर २०७९ असारमा १०.६६ प्रतिशत रहेकोमा २०७९ पुसमा १०.८९ प्रतिशतको उच्च बिन्दुमा पुगेको थियो ।

१३. अल्पकालीन ब्याजदर घट्टदै गइरहेको प्रभावस्वरूप पछिल्ला महिनाहरुमा दीर्घकालीन ब्याजदरहरु समेत घट्टन थालेका छन् । वाणिज्य बैंकहरुको औसत आधार दर २०७९ पुसमा बढेर १०.९१ प्रतिशतसम्म पुगेकोमा २०८० जेठमा १०.१८ प्रतिशत कायम भएको छ । त्यस्तै, वाणिज्य बैंकहरुको निक्षेपको भारित औसत ब्याजदर पनि २०७९ पुसमा ८.५१ प्रतिशतसम्म पुगेकोमा २०८० जेठमा ७.९९ प्रतिशत कायम भएको छ । २०७९ माघमा १३.०३ प्रतिशत पुगेको कर्जाको भारित औसत ब्याजदर पनि क्रमशः घट्टदै २०८० जेठमा १२.५३ प्रतिशत कायम भएको छ ।

क्षेत्रगत कर्जा, विपन्न वर्ग र सहूलियतपूर्ण कर्जाको स्थिति

१४. २०८० जेठ मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरुबाट प्रवाह भएको कुल कर्जामध्ये कृषि क्षेत्रमा १३.१ प्रतिशत (रु.५५२ अर्ब ९९ करोड), ऊर्जा क्षेत्रमा ६.८ प्रतिशत (रु.२८६ अर्ब ७७ करोड) र लघु, घरेलु, साना एवम् मझौला उद्यमका क्षेत्रमा ९.९ प्रतिशत (रु.४१८ अर्ब ३६ करोड) लगानीमा रहेको छ । त्यसैगरी, विकास बैंकहरुबाट कृषि, लघु, घरेलु तथा साना उद्यम/व्यवसाय, ऊर्जा र पर्यटन क्षेत्रमा कुल कर्जाको २४.९ प्रतिशत (रु.११३ अर्ब १८ करोड) र वित्त कम्पनीहरुबाट २२.३ प्रतिशत (रु.१९ अर्ब ६५ करोड) लगानीमा रहेको छ ।
१५. वाणिज्य बैंकहरुबाट प्रवाह भएको कुल कर्जा सापटमध्ये २०८० जेठ मसान्तमा औसत ६.१ प्रतिशत (रु.२६० अर्ब ८४ करोड) कर्जा विपन्न वर्गमा गएको छ । त्यसैगरी, विकास बैंकहरुबाट यस क्षेत्रमा ९.१ प्रतिशत (रु.४२ अर्ब ३२ करोड) र वित्त कम्पनीहरुबाट ६.१ प्रतिशत (रु.५ अर्ब ६५ करोड) कर्जा लगानीमा रहेको छ ।
१६. नेपाल सरकारबाट ब्याज अनुदान उपलब्ध गराइएको सहूलियतपूर्ण कर्जामध्ये २०८० जेठ मसान्तमा १ लाख ४७ हजार ५ सय १० ऋणीलाई रु.२०३ अर्ब १० करोड कर्जा लगानीमा रहेको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकबाट कृषि लगायतका उत्पादनशील क्षेत्र, लघु उद्यम, निर्यात र कोभिड महामारीबाट प्रभावित क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जालाई उपलब्ध गराइएको पुनरकर्जा २०८० जेठ मसान्तमा रु.१ अर्ब ९६ करोड लगानीमा रहेको छ ।

मौद्रिक नीति २०७९/८० को प्रमुख नीतिगत व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन स्थिति

१७. मौद्रिक व्यवस्थापनलाई सुदृढ बनाई तरलता व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाले २०७९ पुसदेखि स्वचालित रुपमा ओभरनाइट तरलता सुविधा उपयोग गर्न सक्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । साथै, यस बैंकले निर्धारण गरेको नीतिगत दरको तुलनामा औसत अन्तरबैंक ब्याजदर तोकिएको भन्दा बढी बिन्दुले तल/माथि भएमा खुला बजार कारोबार सञ्चालन गरिने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
१८. तरलता व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई ब्याजदरमा हुने उतारचढावलाई कम गर्ने, वित्तीय मध्यस्थता लागत कम गर्ने एवम् मौद्रिक नीतिको प्रसारण (Monetary Policy Transmission) लाई सुदृढ बनाउने उद्देश्यले मौद्रिक नीतिको विद्यमान स्वरूपमा समय सापेक्ष सुधार गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि वार्षिक लक्षित मुद्रास्फीति र विदेशी विनिमय सञ्चितिले आयात धान्ने क्षमतालाई नीतिगत दर निर्धारण गर्ने प्रमुख आधारको रुपमा लिई मौद्रिक नीतिको नियम (Montetary Policy Rule) तय गरिएको छ । मुद्रास्फीति र आयात धान्ने क्षमतामा चाप पर्दा नीतिगत दर कसिलो

बनाइने र चापमा कमी आउँदा नीतिगत दर सहज बनाइने व्यवस्थाका कारण मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा तय गर्ने कार्य तथ्याङ्क र सिद्धान्तमा आधारित भएको छ । यस्तो नीतिगत व्यवस्थाबाट मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा तय गर्ने कार्य पारदर्शी हुनुको साथै समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम राख्न मौद्रिक नीति थप प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

१९. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भएबमोजिम अन्तिम ऋणदाता सुविधासम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी जारी गरिएको छ । यस कार्यविधिबाट कुनै बैंक वा वित्तीय संस्था आफ्नो भुक्तानी दायित्व निर्वाह गर्न सक्षम रहेतापनि तत्कालका लागि तरलता व्यवस्थापन गर्न नसक्ने भएमा यस बैंकबाट प्राप्त गर्न सक्ने अन्तिम ऋणदातासम्बन्धी सुविधाका लागि सम्बन्धित संस्थाको योग्यता, उपकरण र अवलम्बन गर्नु पर्ने प्रकृयाका सम्बन्धमा प्रष्टता आएको छ ।
२०. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा कर्जाको ब्याजदर निर्धारण गर्ने विद्यमान व्यवस्थामा परिमार्जन गरी स्रोतको लागत अनुरूप मासिक रूपमा कर्जाको ब्याजदर निर्धारण गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । यस्तो व्यवस्थाबाट लगानीयोग्य कोषको माग र आपूर्तिबीच समायोजनमा शीघ्रता ल्याउन सहयोग पुगी मौद्रिक नीतिको प्रसारण संयन्त्र थप प्रभावकारी हुने अपेक्षा रहेको छ ।
२१. वाणिज्य बैंकहरुले २०८० असारबाट औसत ब्याजदर अन्तर ४.० प्रतिशतभित्र कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ । त्यसैगरी, यस्तो ब्याजदर अन्तर विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरुले ४.६ प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ ।
२२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले खाद्यान्न उत्पादन, पशुपंक्षी, मत्स्यपालन, निर्यातजन्य र शत प्रतिशत स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उत्पादनमूलक उद्योग, हस्तकला तथा सीपमूलक व्यवसाय एवम् उद्यम व्यवसाय सञ्चालनका लागि रु.२ करोडसम्मको कर्जा प्रवाह गर्दा आधार दरमा अधिकतम २ प्रतिशत बिन्दुसम्म प्रिमियम थप गरी ब्याजदर निर्धारण गर्न पाउने व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ । त्यसैगरी, निजी क्षेत्रलाई सूचना प्रविधि पार्क तथा औद्योगिक पार्क निर्माण गर्न कर्जा प्रवाह गर्दा आधार दरमा अधिकतम २ प्रतिशत बिन्दुले प्रिमियम थप गरी ब्याजदर निर्धारण गर्न पाउने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
२३. लघुवित्त कार्यक्रममार्फत वित्तीय सेवाका अतिरिक्त विपन्न वर्गको सीप तथा उद्यमशीलता विकास र साना उद्यम व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुगेको छ । लघु बचत तथा लघु कर्जाको विस्तारबाट विपन्न वर्गमा वित्तीय सेवाको पहुँच अभिवृद्धि भएको छ । यसबाट विपन्न वर्गलाई वित्तीय छनौटको अवसर प्राप्त हुनुको साथै यस्तो वर्ग अनौपचारिक वित्तीय दोहनमा पर्न सक्ने जोखिम कम हुँदै गएको छ । विपन्न वर्गमा प्रवाह हुने लघुवित्त कर्जालाई थप सहूलियतपूर्ण बनाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाले लघुवित्त संस्थालाई आधार दरमा २ प्रतिशत बिन्दुसम्मले मात्र प्रिमियम थप गरी थोक कर्जा उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
२४. विदेशी लगानी तथा विदेशी ऋण व्यवस्थापन विनियमावली, २०७८ को संशोधनमार्फत विदेशी लगानीबापतको विदेशी मुद्रा भित्र्याउने, विदेशी लगानी तथा सोबाट आर्जित रकम फिर्ता लैजाने, विदेशी ऋणको स्वीकृति तथा प्राप्त गर्ने र सोको साँवा तथा ब्याज भुक्तानीको लागि विदेशी मुद्राको सटही प्रदान गर्नेलगायतका व्यवस्थामा थप सहजीकरण भएको छ ।

२५. नेपाल राष्ट्र बैंक विप्रेषण विनियमावली, २०७९ जारी गरी विप्रेषणसम्बन्धी कारोबारका लागि इजाजतपत्र प्रदान गर्ने, विप्रेषण कारोबार नियमन गर्ने तथा इजाजतपत्रप्राप्त विप्रेषण कम्पनीहरू गाभ्ने/गाभिने वा प्राप्त गर्ने कार्यलाई थप व्यवस्थित गरिएको छ ।
२६. बैंक तथा वित्तीय संस्था र विप्रेषण कम्पनीले अनुमतिप्राप्त भुक्तानी प्रणाली सञ्चालकसँग सहकार्य गरी जारी गरेका कार्डमार्फत विप्रेषण रकम स्वदेश भित्र्याउन सक्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ ।
२७. नेपालमा स्थापना भएका कुनै फर्म, कम्पनी, संस्था वा प्राकृतिक व्यक्तिले विदेशस्थित सेवा खरिद गर्ने फर्म, कम्पनी, संस्था वा प्राकृतिक व्यक्तिलाई नेपालबाट सेवा उपलब्ध गराएबापत बैकिङ्ग प्रणालीमार्फत परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भित्र्याउनेसम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ ।
२८. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिमा भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन स्थितिको विवरण अनुसूची २ मा राखिएको छ ।

समष्टिगत आर्थिक स्थिति र परिदृश्य

अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक स्थिति एवम् परिदृश्य

२९. रुस-युक्रेन युद्ध, पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि र आपूर्ति व्यवधान लगायतका कारण मुद्रास्फीति उच्च रहन गएको पृष्ठभूमिमा हुन गएको ब्याजदरको बढोत्तरीले विश्व अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सुस्त भएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले विश्व अर्थतन्त्र र विकसित एवम् उदीयमान अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सन् २०२३ मा न्यून रहने र सन् २०२४ मा सामान्य सुधार आउने प्रक्षेपण गरेको छ ।
३०. अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको सन् २०२३ अप्रिलको प्रक्षेपणअनुसार विश्व अर्थतन्त्र सन् २०२२ मा ३.४ प्रतिशतले विस्तार भएकोमा सन् २०२३ मा २.८ प्रतिशतले र सन् २०२४ मा ३.० प्रतिशतले विस्तार हुने देखिएको छ । विकसित अर्थतन्त्र भने सन् २०२२ मा २.७ प्रतिशतले विस्तार भएकोमा सन् २०२३ मा १.३ प्रतिशतले र सन् २०२४ मा १.४ प्रतिशतले विस्तार हुने कोषको प्रक्षेपण छ । उदीयमान तथा विकासोन्मुख मुलुकहरूको अर्थतन्त्र सन् २०२२ मा ४.० प्रतिशतले विस्तार भएकोमा सन् २०२३ मा ३.९ प्रतिशतले र सन् २०२४ मा ४.२ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण छ ।
३१. छिमेकी मुलुकहरू भारत र चीनको अर्थतन्त्र सन् २०२२ मा क्रमशः ६.८ प्रतिशत र ३.० प्रतिशतले विस्तार भएकोमा सन् २०२३ मा क्रमशः ५.९ प्रतिशत र ५.२ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण छ । सन् २०२४ मा भारतको अर्थतन्त्र ६.३ प्रतिशतले र चीनको अर्थतन्त्र ४.५ प्रतिशतले विस्तार हुने कोषको प्रक्षेपण रहेको छ ।
३२. विश्व अर्थतन्त्रले भोग्नुपरेको उच्च मुद्रास्फीतिको स्थितिमा क्रमशः सुधार हुँदै गएको छ । यद्यपि, उर्जाको मूल्य अनिश्चितता, रुस-युक्रेनबीच जारी युद्ध र आर्थिक मन्दीको सामना गर्न अवलम्बन हुन सक्ने नीतिगत लचकताका कारण मुद्रास्फीति बढ्न सक्ने जोखिम कायमै रहेको छ । सन् २०२२ मा विश्व मुद्रास्फीति ८.७ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०२३ मा ७.० प्रतिशत र सन् २०२४ मा ४.९ प्रतिशतमा झर्ने कोषले प्रक्षेपण गरेको छ । सन् २०२२ मा विकसित र विकासोन्मुख मुलुकहरूको

मुद्रास्फीति क्रमशः ७.३ प्रतिशत र ९.८ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०२३ मा क्रमशः ४.७ प्रतिशत र ८.६ प्रतिशत तथा सन् २०२४ मा क्रमशः २.६ प्रतिशत र ६.५ प्रतिशतमा भर्ने कोषको प्रक्षेपण छ ।

३३. विश्वका अधिकांश केन्द्रीय बैंकहरूले सन् २०२२ को सुरुदेखि अवलम्बन गर्दै आएको कसिलो मौद्रिक नीतिको कार्यदिशालाई कायमै राखेका छन् । अमेरिकी फेडरल रिजर्भले सन् २०२२ मार्चदेखि ३ मे २०२३ सम्ममा फेडरल फण्ड रेट निरन्तर वृद्धि गरी ०-०.२५ प्रतिशतबाट बढाएर ५-५.२५ प्रतिशत पुऱ्याएकोमा पछिल्लो पटक २०२३ जुन १४ मा यथावत राखेको छ । उच्च मुद्रास्फीति अपेक्षामा अंकुश लगाउनुको साथै विकसित मुलुकहरूले अवलम्बन गरेको कसिलो मौद्रिक नीतिको प्रभाव वितीय बजारमा पर्न नदिन उदीयमान मुलुकहरूले पनि मौद्रिक नीतिको कसिलो कार्यदिशालाई निरन्तरता दिएका छन् ।
३४. भारतीय रिजर्भ बैंकले नीतिगत दरहरू वृद्धि गर्दै सन् २०२३ को फेब्रुअरीमा रिपो रेट ६.५० प्रतिशत र स्थायी तरलता सुविधाको ब्याजदर ६.७५ प्रतिशत पुऱ्याएकोमा सन् २०२३ जुनमा मौद्रिक नीतिको समीक्षा गर्दा सो दरहरू यथावत नै राखेको छ । बंगलादेशको केन्द्रीय बैंकले नीतिगत दरहरू बढाएर रिपो दर ६.५ प्रतिशत, स्थायी तरलता सुविधाको ब्याजदर ८.५ प्रतिशत र स्थायी निक्षेप सुविधाको ब्याजदर ४.५ प्रतिशत कायम गरेको छ ।
३५. रुस-युक्रेन युद्धपछि बढेको पेट्रोलियम पदार्थ, खाद्यान्न र धातुजन्य बस्तुहरूको मूल्य हाल स्थिर रहेको वा घट्ने प्रवृत्तिमा रहेका छन् । फलस्वरूप, विश्वका अधिकांश मुलुकहरूमा मुद्रास्फीति घट्दै गएको छ । तथापि, मुद्रास्फीति अभै लक्ष्यभन्दा माथि रहेको र जारी भूराजनैतिक तनावका कारण इन्धनको मूल्यका साथै समग्र मूल्य स्थितिमा जोखिम कायमै रहेको हुँदा विश्वका धेरैजसो मुलुकहरूले अवलम्बन गर्दै आइरहेको कसिलो मौद्रिक नीतिको कार्यदिशालाई सन् २०२३ मा पनि निरन्तरता दिने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय आर्थिक स्थिति एवम् परिदृश्य

वास्तविक क्षेत्र

३६. राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा आर्थिक वृद्धि आधारभूत मूल्यमा २.१६ प्रतिशत र उत्पादकको मूल्यमा १.८६ प्रतिशत रहने अनुमान गरेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष उच्च शोधनान्तर घाटाले आन्तरिक तरलता प्रशोचन गरेको र पुँजीगत खर्च लक्ष्य अनुसार नभएका कारण समग्र आन्तरिक मागमा कमी आई निर्माण, खानी तथा उत्खनन, उत्पादनमूलक र थोक तथा खुद्रा व्यापार क्षेत्रहरू बढी प्रभावित भएकाले यी क्षेत्रहरूको वृद्धिदर ऋणात्मक रहने अनुमान रहेको छ ।
३७. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटमा ६ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । सो लक्ष्य प्राप्तिका लागि संघीय सरकारबाट रु.३०२ अर्ब ७ करोड पुँजीगत खर्च गर्ने गरी बजेट विनियोजन भएको छ भने बजेटमा आर्थिक सुधारका कार्ययोजनाहरू प्रस्ताव गरिएका छन् । त्यसैगरी, प्रदेश सरकारहरूबाट कुल रु.१५९ अर्ब ४९ करोड पुँजीगत खर्च विनियोजन भएको छ । बजेटमा उल्लेख भए बमोजिमको सुधारका कार्ययोजनाहरूको कार्यान्वयन र विनियोजन बमोजिमको पुँजीगत खर्च हुँदा निजी क्षेत्रबाट हुने लगानीमा समेत सकारात्मक प्रभाव पर्ने र यसबाट लक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल हुन थप सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

३८. कृषि तथा पशुपंक्षी मन्त्रालयका अनुसार २०८० असार २९ गतेसम्म करिब ५३ प्रतिशत धान रोपाईं सम्पन्न भएको छ। अधिल्लो वर्षको असार २९ सम्म करिब ६५ प्रतिशत धान रोपाईं सम्पन्न भएको थियो। मनसुनको ढिल्लाई र लम्पी स्किन रोगका कारण गत वर्षको तुलनामा धान रोपाईं कम रहेको छ। लम्पी स्किन रोगका कारण ठूलो संख्यामा पशु चौपायामा क्षति पुगेको छ। तथापि, मनसुन सक्रिय रहेको, रासायनिक मल सहज रूपमा उपलब्ध भएको र सरकारले समयमा नै धानको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकी मूल्य अनिश्चितता हटाएकाले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर सन्तोषजनक रहने अनुमान रहेको छ।
३९. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा करिब ९०० मेगावाट विद्युत राष्ट्रिय ग्रिड प्रणालीमा थप हुने क्रममा रहेको छ। २०८० असार ११ मा भारतीय बजारमा बिक्री गर्न अनुमति पाएको थप ३०० मेगावाट सहित कुल ९५२ मेगावाट विद्युत नेपालले भारतीय बजारमा बिक्री गर्न अनुमति पाएको छ। विद्युतको बढ्दो निर्यातबाट भारतसँगको व्यापार घाटा कम गरी बाह्य क्षेत्रमा सुधार ल्याउन र आन्तरिक अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन सहयोग पुग्ने देखिन्छ।
४०. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को सुरुवातदेखि नै पर्यटक आगमनमा सुधार भएको छ। कोभिडको असर कम भएसँगै अन्तर्राष्ट्रिय यात्रा मापदण्डहरु खुकुलो बनाइएको छ भने व्यावसायिक वातावरण सहज बन्दै गएको छ। नेपाल सरकारले सन् २०२३-२०३३ लाई नेपाल भ्रमण दशकको रूपमा मनाउने घोषणा गरेको र होटल, एयरपोर्ट लगायतका पर्यटनसँग सम्बन्धित पूर्वाधारहरुको विस्तार हुँदै गएकोले आगामी वर्षहरुमा विदेशी पर्यटकको आगमन संख्यामा निरन्तर बढोत्तरी हुने र पर्यटन क्षेत्र थप विस्तार हुने देखिएको छ।
४१. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा खासगरी निर्माण क्षेत्र र निर्माण क्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रहरु संकुचनमा गएका छन्। आर्थिक क्रियाकलापलाई गति दिन थोक तथा खुद्रा व्यापार, खानी तथा उत्खनन, उत्पादनमूलक क्षेत्रलगायत अर्थतन्त्रका अन्य क्षेत्रसँग बलियो अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्ध भएको निर्माण क्षेत्रलाई चलायमान बनाउन पूर्वाधारलगायत विकास निर्माणमा समयमा नै पुँजीगत खर्च हुने व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक छ। यसबाट अन्य क्षेत्रको निजी मागसमेत बढ्न गई लक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग पुग्ने छ।
४२. बाह्य क्षेत्रमा सुधार भई व्याजदर घट्दो क्रममा रहेकोले निजी माग विस्तार हुने र यसबाट आर्थिक क्रियाकलाप चलायमान बनाउन सहयोग पुग्ने देखिन्छ। बाह्य रोजगारीमा जानेको संख्या बढेको हुनाले विप्रेषण आप्रवाह पनि सन्तोषप्रद रहने अनुमान छ। तर, उल्लेख्य संख्यामा युवाहरु वैदेशिक रोजगारी र अध्ययनको लागि विदेशिने क्रम बढेकोले आन्तरिक माग केही हदसम्म प्रभावित भएको छ।

मुद्रास्फीति

४३. वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति लक्षित सीमाभन्दा केही माथि रहने देखिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को एघार महिनासम्ममा औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ६.१८ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० को सोही अवधिमा ७.७७ प्रतिशत कायम भएको छ। २०८० जेठ मसान्तमा भने वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीति लक्षित सीमाभन्दा केही कम ६.८३ प्रतिशत रहेको छ। खाद्यान्न, दुग्धपदार्थ, मसला, घरायसी उपभोग्य वस्तुहरु, आयातीत वस्तुहरु र ईन्धनको मूल्य वृद्धिका साथै

अमेरिकी डलरसँग नेपाली रुपैयाँ अवमूल्यन भएका कारण उपभोक्ता मूल्यमा चाप परेको छ । तर, आन्तरिक मागमा कमी आएको र भारतमा थोक मूल्य घट्ने प्रवृत्ति देखापरेकोले मूल्यमा परेको चाप कम हुँदै जाने देखिन्छ ।

४४. नेपालमा उपभोक्ता मुद्रास्फीतिलाई मुख्य रूपमा आन्तरिक उत्पादन तथा माग, आयातीत वस्तुहरूको मूल्य, नेपाली रुपैयाँको विनिमय दर र थोक तथा खुद्रा बिक्रेताले लिने मार्जिनले निर्धारण गर्ने गरेको छ । मूल्य वृद्धिलाई लक्षित स्तरमा राख्न आन्तरिक उत्पादन सुदृढ बनाउने, माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन मिलाउने गरी नीतिगत कार्यदिशा तय गर्ने र बजार मूल्य अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाई कृत्रिम मूल्य वृद्धि हुन नदिने उपाय अवलम्बन गर्न आवश्यक छ ।
४५. २०८० असार महिनामा सम्पन्न गरिएको मुद्रास्फीति अपेक्षासम्बन्धी सर्वेक्षणमा आगामी तीन महिना र एक वर्षको मुद्रास्फीतिप्रति नागरिकको अपेक्षा स्थिर रहेको देखिएको छ ।
४६. अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मूल्यमा परेको चाप कम हुँदै गेटापनि कच्चा तेलको मूल्यमा रहेको अनिश्चितता र जारी रुस-युक्रेन युद्धका कारण मूल्यमा उच्च जोखिमको स्थिति अझै विद्यमान छ । तथापि, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा कायम रहेको नीतिगत कार्यदिशा, मुद्रास्फीतिको घट्दो क्रम, मुद्रास्फीतिसम्बन्धी नागरिकको स्थिर अपेक्षा र मूल्यको आधार प्रभाव समेतलाई दृष्टिगत गर्दा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ६.५ प्रतिशतको सीमाभित्र मुद्रास्फीति रहने देखिन्छ ।

बाह्य क्षेत्र

४७. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा वैदेशिक व्यापारमा गिरावट आएको छ । समीक्षा वर्षको एघार महिनामा कुल वस्तु निर्यातमा २२.७ प्रतिशतले कमी आई रु.१४३ अर्ब ५९ करोड कायम भएको छ भने कुल वस्तु आयातमा १६.० प्रतिशतले कमी आई रु.१४८० अर्ब ९८ करोड कायम भएको छ । फलस्वरूप, गत वर्षको तुलनामा व्यापार घाटा १५.२ प्रतिशतले सुधार भई रु.१३३७ अर्ब ३९ करोड रहन गएको छ । बजेटको आकार, विप्रेषण आप्रवाहको वर्तमान प्रवृत्ति र व्याजदरको घट्दो क्रमलाई दृष्टिगत गर्दा आगामी वर्ष आयात तथा सेवा व्यापार करिब १६ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान रहेको छ ।
४८. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा शोधनान्तर स्थितिमा सुधार आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० को एघार महिनासम्ममा शोधनान्तर स्थिति रु.२२८ अर्ब ९८ करोडले बचतमा रहेको छ । तर, चालु खाता भने रु.६९ अर्ब ४० करोडले घाटामा रहेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा चालु खाता रु.५९२ अर्ब १४ करोड र शोधनान्तर स्थिति रु.२६९ अर्ब ८१ करोडले घाटामा रहेको थियो ।
४९. नयाँ र बढी आय हुने श्रम गन्तव्य मुलुकहरूमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्ति र विप्रेषण आप्रवाहलाई गरिएको प्रोत्साहनले आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा विप्रेषण आप्रवाह सन्तोषजनक रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० को एघार महिनासम्ममा विप्रेषण आप्रवाह नेपाली रुपैयाँमा २२.७ प्रतिशत र अमेरिकी डलरमा १३.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । कोभिडको असर कम भएसँगै वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीको संख्या उल्लेख्य रहेतापनि आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा उच्च स्तरमा विप्रेषण आप्रवाह भएका आधारमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर सामान्य रहने देखिन्छ ।

५०. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा भ्रमण आय ९४.३ प्रतिशतले बढेको छ । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा पनि भ्रमण आय सन्तोषजनक रहने अनुमान छ ।
५१. विदेशी विनिमय सञ्चिति सुविधाजनक अवस्थामा रहेको छ । २०७९ असार मसान्तको तुलनामा कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २१.८ प्रतिशतले वृद्धि भई २०८० जेठ मसान्तमा रु.१४८० अर्ब ८७ करोड पुगेको छ । अमेरिकी डलरमा यस्तो सञ्चिति १८.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ११ अर्ब ३० करोड पुगेको छ । विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर उच्च नहुने तर आयातको वृद्धिदर भने उच्च रहन गएमा विदेशी विनिमय सञ्चितिमा दबाव पर्ने जोखिम छ । यसर्थ, बाह्य क्षेत्रको दिगो सुधारको लागि निर्यात तथा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने, वैदेशिक लगानी विस्तार गर्ने र औपचारिक माध्यमबाट विप्रेषण आप्रवाह भित्र्याउने कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्न आवश्यक छ ।
५२. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जा, बजेटको आकार र यसले प्रस्तावित वैदेशिक सहयोग, आयात तथा निर्यात व्यापार र विप्रेषण आप्रवाहको प्रवृत्तिलाई दृष्टिगत गर्दा चालु खाता घाटामा वृद्धि भएतापनि शोधनान्तर स्थिति केही बचतमा रहने प्रक्षेपण रहेको छ ।

सरकारी वित्त

५३. नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय (महालेखा नियन्त्रक कार्यालय) को तथ्याङ्कअनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा संघीय सरकारको कुल खर्च १०.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने राजस्व परिचालन १०.४ प्रतिशतले घटेको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा भएको कुल खर्चमा चालु खर्चको अंश ७०.३५ प्रतिशत र पुँजीगत खर्चको अंश १६.३४ प्रतिशत रहेको छ । चालु र पुँजीगत शीर्षकतर्फ विनियोजित बजेटको क्रमशः ८५.० प्रतिशत र ६१.४ प्रतिशत खर्च भएको छ ।
५४. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा संघीय सरकारको रु.९५७ अर्ब १५ करोड राजस्व परिचालन भएको छ भने रु.१४२९ अर्ब ५६ करोड कुल खर्च भएको छ । सो तथ्याङ्कअनुसार आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा राजस्व घाटा रु.४७२ अर्ब ४१ करोड रहन गएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष राजस्व घाटा रु.२२८ अर्ब २९ करोड रहेको थियो ।
५५. न्यून गार्हस्थ्य बचतका कारण आन्तरिक स्रोत सीमित रहेको सन्दर्भमा निजी लगानीलाई आवश्यक हुने स्रोत अभाव हुन नदिन बढ्दो राजस्व घाटा पूर्तिका लागि नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटमा बाह्य स्रोत परिचालनलाई प्राथमिकतामा राखेको छ । वैदेशिक लगानी, ऋण तथा सहायतामार्फत स्रोत व्यवस्थापन हुन सकेमा बाह्य क्षेत्र र व्याजदरमा आएको सुधारलाई कायम राख्न उल्लेख्य सहयोग पुग्दछ ।

मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्र

५६. वार्षिक बिन्दुगत आधारमा २०८० जेठ मसान्तमा विस्तृत मुद्राप्रदाय १०.९ प्रतिशतले विस्तार भएको छ । यस अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले परिचालन गरेको कुल निक्षेप १२.२ प्रतिशत र निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाह गरेको कर्जा ३.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १२.० प्रतिशत र निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जाको वृद्धिदर १२.६ प्रतिशतसम्म रहने

प्रक्षेपण गरिएको थियो । पुँजीगत खर्च समयमा नै अपेक्षित रूपले हुन नसक्नु, आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहनु र तरलतामा आएको संकुचनको फलस्वरूप ब्याजदर वृद्धि भई कर्जा मागमा कमी आउनु जस्ता कारणले आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा कर्जा विस्तार कम रहन गएको हो ।

५७. वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीबाट प्राप्त विप्रेषणबाट खोलिएको खातामार्फत बैंक तथा वित्तीय संस्थाले २०८० वैशाख मसान्तसम्ममा रु.८८ अर्ब निक्षेप परिचालन गरेका छन् । यसमध्ये मुद्धती निक्षेपको अंश ८६.४ प्रतिशत रहेको छ ।
५८. २०८० असार मसान्तसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट निजी क्षेत्रलाई प्रदान गरिएको कर्जा बक्यौता करिब रु.४८७७ अर्ब अर्थात् कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ९०.७ प्रतिशत पुग्ने अनुमान रहेको छ । २०८० असार मसान्तमा औसत कर्जा-निक्षेप अनुपात ८१.६२ प्रतिशत रहेको छ ।
५९. विप्रेषण आप्रवाहको प्रवृत्ति, तरलतामा आएको सुधार एवम् ब्याजदरको घट्दो क्रम तथा बजेट वक्तव्यमा प्रस्तावित सुधार कार्ययोजना र संघ तथा प्रदेश सरकारको विनियोजनबमोजिम हुने पुँजीगत खर्चका कारण आर्थिक गतिविधि चलायमान भई निजी क्षेत्रबाट हुन सक्ने कर्जाको माग र बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कर्जा प्रवाह गर्न सक्ने क्षमतालाई दृष्टिगत गर्दा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जा रु.५६२ अर्बसम्मले वृद्धि हुने प्रक्षेपण रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीतिको स्वरूप

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशाको वस्तुस्थिति

६०. नीतिगत व्यवस्थाको परिणामस्वरूप बाह्य क्षेत्रमा परेको दबाव कम भएको छ । भुक्तानी सन्तुलन २०७९ असोजदेखि बचतमा रहन थालेको छ । बाह्य क्षेत्रमा आएको सुधारसँगै बैंकिङ्ग प्रणालीमा तरलता सहज हुँदै गएको छ । फलस्वरूप, अल्पकालीन ब्याजदरहरु घटेका छन् भने दीर्घकालीन ब्याजदरहरु समेत घट्ने क्रममा रहेका छन् । यसरी बाह्य क्षेत्र र तरलतामा आएको सुधारबाट आन्तरिक आर्थिक गतिविधि चलायमान हुँदै जाने अपेक्षा रहेको छ । चालु खाता घाटामा नै रहेको र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा आयातको अनुपात उच्च रहेको सन्दर्भमा बाह्य क्षेत्रमा भएको उपलब्धिलाई सुरक्षित राख्दै आर्थिक गतिविधिलाई चलायमान बनाउन सहयोग पुग्ने गरी कुल आन्तरिक माग व्यवस्थापन गर्ने रणनीति अवलम्बन गरिएको छ ।
६१. विप्रेषण आप्रवाहका कारण मुद्राको आपूर्ति बढेको छ, तर सोहीबमोजिम मुलुकभित्रै मूल्य अभिवृद्धि हुन नसकेकोले आन्तरिक उत्पादन क्षमता र मागका बीच अन्तर बढ्दै गएको छ । फलस्वरूप, बाह्य क्षेत्रतर्फको चालु खाता विगत केही वर्षदेखि निरन्तर घाटामा रहँदै आएको छ । स्थिर विनिमयदर नीति अवलम्बन गरिएको सन्दर्भमा चालु खाता निरन्तर घाटामा रहनुले बाह्य क्षेत्र मात्रै नभएर आन्तरिक स्थायित्वमा समेत जोखिम रहने हुन्छ । यसर्थ, आन्तरिक माग एवम् आपूर्तिबीच सन्तुलन कायम राखी समग्र माग व्यवस्थापन गर्दै समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व हासिल गर्नेतर्फ मौद्रिक नीति केन्द्रित गरिएको छ ।
६२. नेपालको सम्भावित उत्पादन क्षमता (Potential Output Capacity) को वृद्धिदर करिब ४.५ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको देखिन्छ । नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको एक अध्ययनअनुसार नेपालमा मुद्रास्फीति ६.५

प्रतिशतभन्दा माथि रहन गएमा त्यसले आर्थिक वृद्धिलाई प्रतिकूल असर पार्ने देखिएको छ । यसर्थ, मूल्य तथा बाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम राख्दै दिगो रूपमा उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न पुँजी निर्माण हुने क्षेत्रमा वित्तीय स्रोत परिचालन गरी उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने नीतिलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ ।

६३. छिमेकी मुलुक भारतको तुलनामा नेपालमा मुद्रास्फीति अभै पनि उच्च छ । भारतीय रुपैयाँसँग नेपाली रुपैयाँको विनिमयदर स्थिर राखिएको र करिब दुई-तिहाई जति आयात भारतबाट हुने गरेको हुँदा सामान्यतया: भारतीय मुद्रास्फीतिले नेपालको मुद्रास्फीतिलाई प्रभाव पार्ने गर्दछ । तर, नेपाल जस्तो कमजोर निर्यात क्षमता र आयातमा आधारित उत्पादन तथा उपभोग संरचना भएको मुलुकहरुका लागि मुद्रास्फीति नियन्त्रणमा विदेशी विनिमय सञ्चितिको भूमिका पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण हुने गर्दछ । समष्टिगत माग अधिक विस्तार भई विदेशी विनिमय सञ्चितिले आयात धान्न सक्ने क्षमता कम हुन गएमा आपूर्ति र व्यावसायिक वातावरण प्रभावित भई छिमेकी मुलुकलगायत विश्व स्तरमा मुद्रास्फीति न्यून रहे पनि नेपालमा भने मुद्रास्फीति उच्च रहन सक्ने जोखिम रहन्छ । यसर्थ, आन्तरिक मागमा हुने अधिक विस्तारले विदेशी विनिमय सञ्चिति र स्थिर विनिमयदरमा बढी दबाव नपरोस् भन्नेतर्फ सजग रही मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ ।
६४. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को मौद्रिक नीतिले वार्षिक प्रक्षेपित मुद्रास्फीतिभन्दा कम नहुने गरी नीतिगत दर तय गर्ने व्यवस्थाको शुरुवात गरिएको छ । नीतिगत दरलाई वाञ्छित स्तरमा राख्न प्राकृतिक ब्याजदर (Natural Interest Rate) लाई सन्दर्भ (Reference) को रूपमा लिने प्रचलन पनि रहेको छ । प्राकृतिक ब्याजदर प्रत्यक्ष रूपमा मापन नहुने भएकोले विभिन्न तथ्याङ्कीय तथा अर्थमितीय विधिहरु मध्ये लामो समयवधिको औसत मुद्रास्फीतिको आधारमा पनि यसको अनुमान गर्ने गरिन्छ । नेपालमा पछिल्लो २५ वर्षको औसत मुद्रास्फीति ६.७ प्रतिशत रहेको छ । यसलाई आधार मान्दा नेपालको प्राकृतिक ब्याजदर ६.५ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । प्राकृतिक ब्याजदरको तुलनामा नीतिगत दर न्यून हुँदा बाह्य क्षेत्र दबावमा पर्ने र उच्च हुँदा आन्तरिक आर्थिक गतिविधि प्रभावित हुने सम्भावना रहन्छ । यसर्थ, मुद्रास्फीति र बाह्य क्षेत्रसम्बन्धी परिदृश्यका अतिरिक्त प्राकृतिक ब्याजदरलाई पनि नीतिगत दर तय गर्दा सन्दर्भको रूपमा लिइएको छ ।
६५. नेपालको गार्हस्थ्य बचत लामो समयदेखि कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको १० प्रतिशतभन्दा न्यून रहेको स्थिति छ । न्यून बचत र उच्च लगानी मागका कारण स्रोत अन्तर (Resource Gap) बढ्दै गएको छ । सार्वजनिक तथा निजी लगानीको उत्पादकत्व न्यून रहेका कारण अन्तराष्ट्रिय प्रतिस्पर्धी क्षमता बढ्न सकेको छैन भने लगानी गुणक (Investment Multiplier) र गार्हस्थ्य बचत दर न्यून रहेको छ । बचत दर वृद्धिका लागि सार्वजनिक तथा निजी लगानीलाई अधिकतम प्रतिफल दिने क्षेत्रमा परिचालन गरी पुँजी निर्माणको गति बढाउनु आवश्यक छ । यस सन्दर्भमा बचत प्रोत्साहनका लागि निक्षेपको वास्तविक ब्याजदर (real interest rate) धनात्मक हुने गरी नीतिगत कार्यदिशा तय गर्ने रणनीति अवलम्बन गरिएको छ ।
६६. कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा नेपालमा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाह भएको कर्जाको आकार दक्षिण एशियामा नै उच्च रहेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्था, सहकारी संस्था, बिमा कम्पनी, नागरिक लगानी कोष र कर्मचारी सञ्चय कोषबाट प्रवाह भएको कर्जा समेतलाई गणना गर्दा नेपालको निजी क्षेत्र अधिक ऋण भारमा परेको स्थिति छ । अधिक ऋण भारको स्थिति, कर्जा र वास्तविक क्षेत्रबीचको

कमजोर सम्बन्ध र वित्तीय क्षेत्रमा पछिल्लो समय देखापरेको गैर-व्यावसायिक गतिविधिका कारण निष्क्रिय कर्जा बढ्न थालेको छ । उपर्युक्त पृष्ठभूमिमा वित्तीय स्थायित्व कायम राख्ने कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ ।

६७. पछिल्लो २० वर्षमा बैकिङ्ग क्षेत्रबाट औसतमा १९.४ प्रतिशतले कर्जा विस्तार भएको छ । निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जा र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनबीचको औसत अनुपात बढ्नुका अतिरिक्त ठूला आकारको कर्जाहरूको संख्या पनि बढेको छ । तर, कर्जाको विस्तार भएअनुरूप वास्तविक क्षेत्रको विस्तार हुन सकेको छैन । वास्तविक क्षेत्र विस्तार नभई वित्तीय क्षेत्रको मात्र विस्तार हुँदा वित्तीय सम्पत्तिको गुणस्तर कमजोर हुन गई वित्तीय स्थायित्वमा मात्र नभएर यसले अन्ततः वास्तविक क्षेत्र तथा सरकारी वित्तमा समेत दीर्घकालीन रूपमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न सक्ने जोखिम रहन्छ । यसर्थ, कर्जाको वृद्धिभन्दा कर्जाको उत्पादनशील उपयोग बढाउने, साना तथा मझौला उत्पादनशील कर्जामा जोड दिने र कर्जाको अधिकेन्द्रीकरण घटाउनेतर्फ जोड दिइएको छ ।

६८. कोभिड संक्रमण र रुस-युक्रेन युद्धका कारण बिथोलिएको बजार आपूर्ति श्रृंखला अभै लयमा फर्किसकेको छैन । खासगरी पेट्रोलियम पदार्थ र खाद्य वस्तुको मूल्यमा भएको उच्च वृद्धिका कारण विकसित एवम् विकासशील राष्ट्रहरूले सामना गर्नु परिरहेको उच्च मुद्रास्फीतिमा केही सुधार आएतापनि लक्ष्यभन्दा माथि नै रहेको छ । फलस्वरूप, अधिकांश केन्द्रीय बैंकहरूले लिएको नीतिगत कार्यदिशाले निरन्तरता पाइरहेको अवस्था छ । यसबाट उदीयमान र विकासशील राष्ट्रहरूमाथि परेको वित्तीय दबाव कायमै रहेको छ । विश्व स्तरमा जारी रहेको नीतिगत कार्यदिशालाई समेत ध्यानमा राखी मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ ।

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा

६९. मूल्य र बाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम राख्दै अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन सजगतापूर्वक लचिलो मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा अवलम्बन गरिएको छ ।

७०. वित्तीय स्रोतलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रवाह गराई आन्तरिक उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गर्नेतर्फ मौद्रिक नीतिको प्राथमिकता रहेको छ ।

७१. ठूला कर्जाहरूको अनुगमन, नियमन तथा सुपरिवेक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने, कर्जाको अधिकेन्द्रीकरण कम गर्दै लैजाने, साना तथा मझौला उत्पादनशील कर्जालाई प्राथमिकता दिने र कर्जाको गुणस्तर तथा पहुँच अभिवृद्धि गरी वित्तीय स्थायित्व प्रवर्द्धन गर्नेतर्फ मौद्रिक नीतिलाई सहयोग पुग्ने गरी नियामकीय नीतिहरू तर्जुमा गरिएको छ ।

मौद्रिक नीतिको संरचना र लक्ष्य

७२. नेपाली रुपैयाँको भारतीय रुपैयाँसँगको स्थिर विनिमयदरलाई मौद्रिक नीतिको अंकुशको रूपमा यथावत राखिएको छ ।

७३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको अन्तरबैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदरलाई सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा यथावत राखिएको छ ।

७४. विदेशी विनिमय सञ्चितिले आयात धान्ने क्षमता र वार्षिक लक्षित मुद्रास्फीतिका आधारमा नीतिगत दर तय गरिने छ ।
७५. सञ्चालन लक्ष्यको स्थितिको आधारमा सक्रिय रूपमा खुला बजार कारोबार सञ्चालन गरी अन्तरबैंक ब्याजदरलाई ब्याजदर करिडोरभित्र राखिने छ ।
७६. कम्तिमा ७ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पुग्ने गरी विदेशी विनिमय सञ्चिति कायम गर्नु मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेको छ ।
७७. मुद्रास्फीतिलाई ६.५ प्रतिशतभित्र कायम राख्न मौद्रिक विस्तारबाट मूल्यमा चाप पर्न नदिने गरी मौद्रिक व्यवस्थापन गरिने छ ।
७८. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नेपाल सरकारको बजेट वक्तव्यले लक्षित गरेबमोजिम ६ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी वित्तीय स्रोतलाई उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गर्ने प्राथमिकता रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा विस्तृत मुद्राप्रदाय १२.५ प्रतिशत र बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जा ११.५ प्रतिशतसम्मले वृद्धि हुने प्रक्षेपण रहेको छ ।

मौद्रिक उपायहरु

७९. आन्तरिक तथा बाह्य आर्थिक परिदृश्यलाई दृष्टिगत गरी नीतिगत दरलाई ५० आधार बिन्दुले घटाई ६.५ प्रतिशत कायम गरिएको छ । बैंकदरलाई ७.५ प्रतिशतमा यथावत राखी निक्षेप संकलन बोलकबोल दरलाई ५.५ प्रतिशतबाट घटाएर ४.५ प्रतिशत कायम गरिएको छ ।
८०. यस बैंकले सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा लिएको भारित औसत अन्तरबैंक ब्याजदर बैंक दरभन्दा उच्च र निक्षेप संकलन दरभन्दा न्यून भएमा दोस्रो बजार कारोबार र निक्षेप संकलन बोलकबोल खुला गरिने छ ।
८१. बैंक दरमा स्थायी तरलता सुविधा र नीतिगत दरमा ओभरनाइट तरलता सुविधा उपलब्ध हुने व्यवस्थालाई यथावत राखिएको छ ।
८२. ब्याजदर करिडोरलाई प्रभावकारी बनाउन ब्याजदर करिडोरको तल्लो सीमामा स्थायी निक्षेप संकलन सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिने छ ।
८३. अनिवार्य नगद अनुपात र वैधानिक तरलता अनुपातलाई यथावत राखिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वित्तीय क्षेत्र र विदेशी विनिमयसम्बन्धी नीति

८४. नेपाल राष्ट्र बैंकले वित्तीय क्षेत्रको विकास र विस्तारका लागि नियमित रूपमा सुधारका कार्यहरु अगाडि बढाउँदै आएका कारण वित्तीय क्षेत्रको आकार र वित्तीय पहुँचमा उल्लेखनीय सुधार भएको छ । वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्वको लागि अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासहरुलाई ग्रहण गर्ने र तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । पुँजी आधार विस्तार गर्ने र मर्जर तथा प्राप्तिमार्फत बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको सवलीकरण गर्ने कार्य भएको छ । फलस्वरूप, २०८०

असार मसान्तसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले परिचालन गरेको पुँजीकोष कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको करिब १३ प्रतिशत पुगेको छ भने वित्तीय स्रोत परिचालन करिब रु.५७०० अर्ब पुगेको छ ।

८५. वित्तीय स्रोतको सदुपयोगिता अभिवृद्धि गरी वित्तीय स्थायित्व प्रवर्द्धन गर्ने मुख्य उद्देश्य हासिल गर्न चालु पुँजी कर्जासम्बन्धी मार्गदर्शन जारी भई कार्यान्वयनमा आएको छ । ठूला ऋणीहरूको सुपरिवेक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन छुट्टै मार्गदर्शन जारी हुने क्रममा रहेको छ । एकल ग्राहक कर्जा सुविधासम्बन्धी व्यवस्थामा परिमार्जन गरी कर्जा अधिकेन्द्रीकरण घटाउने र साना तथा मझौला उत्पादनशील व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्ने कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । त्यसैगरी, बैकिङ्ग क्षेत्रको सम्पत्तिको गुणस्तर मूल्याङ्कन गर्ने, कर्जा जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, सुपरिवेक्षकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्न सुपरिवेक्षकीय सूचना प्रणालीको विकास र प्रयोग गर्ने, समष्टिगत आर्थिक उत्तारचढावका कारण वित्तीय क्षेत्रमा आउन सक्ने दबाव आँकलन गर्न Macro Stress Testing Framework तयार गरी लागु गर्ने, वित्तीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित ऐन कानूनहरूको समसामयिक पुनरावलोकन गर्ने लगायतका कार्यहरू जारी राखिएको छ । उल्लिखित सुधारका कार्यबाट वित्तीय स्थायित्व प्रवर्द्धन भई दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा रहेको छ ।
८६. नेपालको बजारलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग एकीकृत गरी बजार पहुँच अभिवृद्धि गर्न बाह्य क्षेत्रतर्फको चालु खाता पूर्ण परिवर्त्य बनाई सकिएको छ भने पुँजी खातालाई पनि आवश्यकताअनुसार खुकुलो बनाउँदै लगिएको छ । विदेशी विनिमय सञ्चितिको उत्पादनमूलक उपयोग अभिवृद्धि गर्न मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्रको नीतिसँग सामञ्जस्य हुने गरी विदेशी विनिमय नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन हुँदै आएको छ ।
८७. विद्युतीय कारोबारलाई सरल, सुरक्षित एवम् प्रभावकारी बनाउन भुक्तानी तथा फछ्यौटसम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, कानुनी तथा नियामकीय व्यवस्था गरिएको छ । साथै, विद्युतीय भुक्तानीलाई प्रवर्द्धन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय गेटवेसँग आवद्ध गर्दै नवीनतम उपकरण र प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिइएको छ । यसबाट विद्युतीय कारोबार भुक्तानी तथा फछ्यौटमा उल्लेख्य विस्तार भएको छ ।
८८. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीतिको कार्यदिशासँग सामञ्जस्य हुने गरी देहाय बमोजिमका बैकिङ्ग क्षेत्रसँग सम्बन्धित कानुनी, नियामकीय तथा विदेशी विनिमय व्यवस्थापन र भुक्तानी प्रणालीसँग सम्बन्धित नीतिहरू तर्जुमा गरिएको छ ।

नियमन तथा सुपरिवेक्षण

८९. वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्वलाई असर पुऱ्याउने गैर-व्यावसायिक तथा उच्छृङ्खल गतिविधिलाई समेत नियन्त्रण गर्न सहयोग पुग्ने गरी विद्यमान बैकिङ्ग कसुर ऐन, २०६४ मा समसामयिक संशोधन प्रक्रिया अगाडि बढाइने छ ।
९०. पारस्परिक मूल्याङ्कनबाट प्राप्त सुभाब समेतका आधारमा सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारणसँग सम्बन्धित निर्देशनहरू जारी गरिने छ । साथै, सम्बन्धित कानूनको समसामयिक परिमार्जन गर्न र राष्ट्रिय रणनीति तर्जुमा गर्न सहजीकरण गरिने छ ।
९१. पहिलो आवासीय घर कर्जाको सीमा रु.१ करोड ५० लाखलाई वृद्धि गरी रु.२ करोड पुऱ्याइने छ ।

९२. बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता खोली विप्रेषण पठाएमा कम्तिमा एक प्रतिशत थप व्याज दिने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ ।
९३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको सुभाव समेतको आधारमा चालु पुँजी कर्जासम्बन्धी मार्गदर्शनमा आवश्यक पुनरावलोकन गरिने छ ।
९४. प्राकृतिक प्रकोप वा अन्य विशेष परिस्थितिजन्य कारणले समस्यामा परेका ऋणीहरूको कर्जा पुनरसंरचना लगायतका व्यवस्था गरेर पुनरुत्थान तथा अन्य व्यवस्थापनका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाले अवलम्बन गर्नु पर्ने उपाय र प्रकृत्यालाई समावेश गरी Stressed Loan Resolution Framework जारी गरिने छ ।
९५. वाणिज्य बैंकहरूको सम्पत्तिको गुणस्तर पुनःमूल्याङ्कन (Asset Quality Review) गर्नुको साथै बैंक तथा वित्तीय संस्थाको आन्तरिक कर्जा जोखिम वर्गीकरण (Internal Credit Risk Grading) गर्नेसम्बन्धी मार्गदर्शन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
९६. राष्ट्रिय स्तरका विकास बैंकहरूले समेत पूर्ण रूपमा Capital Adequacy Framework, 2015 अनुसार पुँजीकोष कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था लागु गरिने छ ।
९७. नेपाल लेखामानअनुसार Expected Credit Loss Model (ECL) कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गरिने छ ।
९८. कर्जा प्रवाहको वर्तमान अवस्था समेतको विश्लेषणको आधारमा तोकिएका क्षेत्रमा कर्जा लगानी गर्नुपर्नेसम्बन्धी विद्यमान व्यवस्थामा आवश्यक पुनरावलोकन गरिने छ ।
९९. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नेपाल सरकारको बजेटमा उल्लेख भएबमोजिम बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट निश्चित सीमाभन्दा बढी कर्जा/सुविधा उपयोग गर्ने ऋणीहरूले अनिवार्य रूपमा स्थायी लेखा नम्बर लिनु पर्ने व्यवस्था पुनरावलोकन गरिने छ ।
१००. धितोपत्र बोर्डबाट स्वीकृति प्राप्त गरेका Private Equity Fund/Venture Capital Fund मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट हुने लगानीलाई सहजीकरण गर्न विद्यमान लगानीसम्बन्धी व्यवस्थामा पुनरावलोकन गरिने छ ।
१०१. क्रेडिट स्कोरीङ्ग मापन गर्ने प्रणालीको विकास गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय गरिने छ ।
१०२. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नेपाल सरकारको बजेटमा उल्लेख भएबमोजिम बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि छुट्टै विशिष्टकृत नियामक निकाय स्थापना गर्न आवश्यक सहजीकरण गरिने छ ।
१०३. बैंक तथा वित्तीय संस्था तथा अन्य भुक्तानीसम्बन्धी कार्य गर्न अनुमतिपत्रप्राप्त संस्थाहरूबीच ग्राहकको सूचना आदानप्रदान गर्ने कार्यलाई सहज बनाउन र नेपाल सरकारले जारी गरिरहेको राष्ट्रिय परिचयपत्र (National ID) समेतलाई केन्द्रीय ग्राहक पहिचान (Centralised KYC) प्रणालीमा आवद्ध हुने गरी

केन्द्रीय ग्राहक पहिचान प्रणालीको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय गरिने छ ।

१०४. वित्तीय गहिराई मापनका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाको अतिरिक्त लघुवित्त वित्तीय संस्था, विमा कम्पनी, नागरिक लगानी कोष र कर्मचारी संचय कोष लगायतका अन्य गैर-बैंकिङ्ग वित्तीय संस्थाहरूको वासलात समावेश भएको वित्तीय सर्वेक्षण (Financial Corporation Survey) तयार गरी प्रकाशन गरिने छ ।
१०५. बैंकिङ्ग प्रणालीको स्थायित्वको लागि सक्षम जनशक्तिको व्यवस्थापन र कार्यसम्पादन सुदृढ बनाउन आवश्यक भएकोले बैंकिङ्ग क्षेत्रको समग्र जनशक्ति विकास र व्यवस्थापनका सम्बन्धमा अध्ययन गरिने छ । नेशनल बैंकिङ्ग ईन्स्टिच्यूट जस्ता संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा बैंकिङ्ग सेवामा प्रवेश गर्न प्रवेश परीक्षा र वृत्ति विकासका लागि सर्टिफिकेशन कोर्स पूरा गरेकालाई प्राथमिकता दिनेसम्बन्धी व्यवस्था गरिने छ ।
१०६. शेयर धितो कर्जा, रियल स्टेट कर्जा तथा हायर पर्चेज कर्जाका विद्यमान जोखिम भारसम्बन्धी व्यवस्था पुनरावलोकन गरिने छ ।

लघुवित्त

१०७. लघुवित्त वित्तीय संस्थाको समस्या र सुझाव सम्बन्धमा गठित अध्ययन समितिले तयार पारेको अध्ययन प्रतिवेदनका सुझावहरूलाई क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ ।
१०८. २०८१ असार मसान्तसम्म एकीकृत कारोबार संचालन गरेमा विद्यमान सुविधाहरू उपलब्ध हुने गरी लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरूको मर्जर र प्राप्तिलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

भुक्तानी प्रणाली

१०९. केन्द्रीय बैंक विद्युतीय मुद्रा जारी गर्ने सम्बन्धमा भएको अध्ययनको आधारमा थप कार्य अगाडि बढाईने छ ।
११०. सार्वजनिक सेवा प्रवाह हुने मुख्य कार्यालयहरूमा विद्युतीय भुक्तानीका उपकरणहरूको प्रयोग गरी राजस्व संकलन गर्ने कार्यका लागि सहजीकरण गरिने छ ।
१११. सूचना प्रविधि लगायतका सेवा निर्यात गरे वापतको विदेशी मुद्रा विद्युतीय माध्यमबाट भित्र्याउने व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाईने छ ।
११२. विद्युतीय भुक्तानीमा आवद्ध संस्थाहरूले गर्ने कारोबारको राफसाफ कार्यलाई Principles for Financial Market Infrastructure (PFMI) सँग सामञ्जस्य हुने गरी यस बैंकको प्रणालीमार्फत फछ्यौट हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

विदेशी विनिमय व्यवस्थापन

११३. नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भएवमोजिम विदेशी लगानीसम्बन्धी प्रक्रियालाई सरलीकरण र सहजीकरण गर्न नेपाल राष्ट्र बैंक विदेशी लगानी तथा विदेशी ऋण व्यवस्थापन विनियमावलीमा आवश्यक संशोधन गरिनेछ ।
११४. सूचना प्रविधि लगायतका सेवा निर्यात गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित उद्योग/व्यवसायलाई तेस्रो मुलुकमा सम्पर्क कार्यालय स्थापना गर्न, विदेशी निकायलाई भुक्तानी गर्न/आफ्नै विदेशस्थित बैंक खातामा रकमान्तर गर्न र सफ्टवेयर वा प्रोग्राम खरिद तथा उपकरण जडान गर्न उद्योग/व्यवसायले गरेको विदेशी मुद्रा आर्जनको निश्चित प्रतिशतसम्म विदेशी मुद्रा सटही सुविधा तोकिएका कागजातहरूको आधारमा वाणिज्य बैंकमार्फत नै उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने छ ।
११५. ड्राफ्ट/टी.टी. र DAP/DAA को माध्यमबाट हुने आयातसम्बन्धी विद्यमान व्यवस्थामा आवश्यक पुनरावलोकन गरिनेछ ।
११६. ब्याक टु ब्याक प्रतीतपत्रको सुविधा पाउने विद्यमान व्यवस्थामा नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीतिले पहिचान गरेका वस्तुहरू थप गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिने छ ।
११७. भारतबाहेक अन्य मुलुकहरूको भ्रमणमा जाने नेपाली नागरिकहरूलाई राहदानी सुविधावापत् एक वर्षमा दुई पटकसम्म अमेरिकी डलर १५०० सम्म सटही सुविधा उपलब्ध गराइने विद्यमान व्यवस्थालाई परिमार्जन गरी अमेरिकी डलर २५०० सम्म उपलब्ध गराइने व्यवस्था गरिने छ ।
११८. हवाई सेवा प्रदायकहरूलाई आवश्यक पर्ने विभिन्न सेवा शुल्कको भुक्तानी विदेशमा गर्दा नियामक निकायको स्वीकृति/सिफारिस र तोकिएका कागजात समेतको आधारमा अमेरिकी डलर एक लाख वा सो बराबरको अन्य परिवर्त्य विदेशी मुद्रासम्मको रकम इजाजतपत्रप्राप्त “क” वर्गका वाणिज्य बैंकहरूमार्फत पठाउन सकिने व्यवस्था गरिनेछ ।
११९. कोभिड-१९ को प्रकोप र प्रभाव न्यून हुँदै गएको हुँदा विदेशी मुद्रामा लिएको ऋण नेपाली रुपैयाँमा भुक्तानी गर्न सकिने विद्यमान व्यवस्था हटाइने छ ।
१२०. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले यस बैंकको स्वीकृतिमा भित्र्याएको बाह्य ऋणमा अन्तर्निहित विदेशी विनिमय जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्वाप (Swap) लगायतका उपकरणहरूका सम्बन्धमा गरिएको अध्ययनका आधारमा यस्ता उपकरणहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ ।

अन्त्यमा,

१२१. यस नीतिको कार्यान्वयनबाट समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व प्रवर्द्धन हुने, वित्तीय स्रोतको उत्पादनशील उपयोग अभिवृद्धि हुने, वित्तीय पहुँच विस्तार हुने र उच्च तथा दिगो आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा रहेको छ ।
१२२. आर्थिक तथा वित्तीय स्थितिको त्रैमासिक समीक्षा गरी मौद्रिक, वित्तीय क्षेत्र, भुक्तानी प्रणाली र विदेशी विनिमय व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित नीतिमा आवश्यक पुनरावलोकन गरिने छ ।

१२३. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को मौद्रिक नीतिको तर्जुमामा सहयोग पुर्याउने नेपाल सरकारका निकायहरु, उद्योग व्यवसायसँग सम्बन्धित संघ/संस्थाहरु, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, विद्वत वर्ग, सञ्चार माध्यमलगायत सबै सरोकारवालाहरुलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै यस मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था गरिएका नीति तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा सदाभै सबैको सहयोग रहने यस बैंकको विश्वास रहेको छ ।
